

Herczeg Bálint*

(Ki)Útkeresés

*Beszámoló a „Jelen a jövő múltja” Járatlan utak – járt úttalanságok
című konferenciáról.*

Debrecen, 2008. március 28.¹

Még alig száradt meg a nyomdafesték a Gazdaságpolitikai Kerekasztal 2007-es konferenciájának tanulmánykötetén², amikor már sor is került a folytatására. Míg azonban a tavalyi kerekasztal célja elsősorban az volt, hogy a „honnan jövünk” kérdésre keresse a választ, azaz „történelmi és nemzetközi összehasonlításban és tudományos igénnyel elemezze a magyar gazdaságpolitika múltját” *Czeglédi* (2007:384) és az ebből következő preferenciákat, hangsúlyokat. Idén, folytatva a tavaly megkezdett munkát, elsősorban a jelennel és a közeljövő legfontosabb teendőivel, veszélyeivel és kihívásaival foglalkoztak az előadók, bemutatva „járt utakat”, mások példáit és felvetve „járt úttalanságokat”, új kérdések, problémák, megoldások lehetőségeit.

A nyitó előadást *Antal László* a Debreceni Egyetem és a Budapesti Műszaki Egyetem Közgazdaságtudományi Karának egyetemi tanára tartotta *Reformok – várakozások – determinációk* címmel. Előadásában kifejtette, hogy szemben 1995-tel, most nem fenyeget sem valutaválság, sem pedig transzformációs válság, ellenben olyan problémákkal kell szembenéznünk, amelyek saját lépéseink nélkül nem is jöttek volna létre, a probléma pedig, amit az előadó már „erős munkahipotézisként” kezelt, a magyar gazdaság potenciális növekedési ütemének csökkenése, mely mögött a folyamatosan csökkenő beruházások állnak. Antal szerint erre a problémára a legtöbb elemző a gazdaságpolitikától várja a megoldást, mégpedig feltehetően jogosan, hiszen az általánosan laza pénzügyi politika a probléma fő forrása (a véletlen és a környezeti hatások javították a helyzetet), amin változtatni kellene ahhoz, hogy a gazdaságpolitika ne okozzon túl sok problémát.

Hogyan köthetnék meg azonban a politikusok saját kezüket? Erre a régi problémára egy gyakran alkalmazott megoldás lehet, ha a politikusok numerikus célokat tűznek ki maguk elé. Ezzel kapcsolatban viszont két problémát is felvetett az előadó. Egyrészt nagy

* Herczeg Bálint doktorandusz, a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Karának Közgazdaságtan Tanszékén, e-mail címe: balint.herczeg@econ.unideb.hu

¹ A konferenciára a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Karának Közgazdaságtan Tanszéke, a Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara és az MTA Debreceni Területi Bizottsága Jogi- és Közgazdaságtudományi Szakbizottsága rendezésében került sor.

² (Muraközy 2007a) vagy lásd még a konferencia beszámolót (Czeglédi 2007).

erőfeszítést jelent a „megkerülés megkerülése”, azaz annak ellenőrzése, hogy nem szegi-e meg mégis valahogy a tett ígéretet, másrészt hasonlóan az inflációs célhoz, egy előre kihirdetett cél feladása sokkal nagyobb károkat okozhat a hitelességben, mintha egyáltalán nem lett volna cél.

Mindezek mellett az előadó a 2007-es évet valóságos gazdasági fordulatnak tartja, mert nem csak az államháztartás bevételei nőttek, hanem a kiadási oldal is átalakult. Ezek a lépések összhangban állnak egy elfogadott konvergencia programmal, ami a deficitcsökkentésben megfelelően szigorú, az utóbbi időben emelkedő redisztribúciós ráta csökkentését viszont hosszabb távra eltolja. A redisztribúciós ráta közelmúltbeli emelkedése ellentétes a nemzetközi trendekkel és azt bizonyítja, hogy továbbra sem tudják politikusaink kontrollálni a költségvetést. Az előadó azt is megjegyezte, hogy a deficit eddigi csökkentése főleg az egyszeri tételeket érintette, ami egyben csökkenti a magyar politikuskok egyébként igen nagy mozgási szabadságát a tételek átrendezésében, azaz a manőverezésben és a kreatív könyvelésben.

Végezetül, mint Antal László kifejtette: egyedülálló teljesítménynek tartja, hogy a létrejött korlátozott demokráciának sikerült tökéletesen megbénítania a gazdaságpolitikai párbeszédet. Így meglehetősen komoran foglalta össze a reformok kifulladását, a nagy belső ellenállást és a nemzetközi tőkepiacok várható reakcióját („sebezhetőek vagyunk...”), és nem bízik igazán abban, hogy új reformlendület indulna, amivel egy időben a politikuskok is igyekeznének megkötni a saját kezüket.

Györfly Dóra a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Karának adjunktusa *A veréb és a túzok, avagy gazdaságpolitika bizalom nélkül* című előadásában folytatta tavalyi gondolatmenetét, amikor is azt bizonyította, hogy az irreális gazdasági elvárások miatti kiábrándultság és az ezekre adott gazdaságpolitikai válaszok (populizmus) együtt hogyan okoznak folyamatos államháztartási deficitet, ezzel lassuló gazdasági növekedést és így jogos kiábrándultságot (*Györfly 2007*). A mostani előadás témája, hogy miképpen lehet egy ilyen bizalmatlan környezetben strukturális reformokat végrehajtani, és ezzel egyben kitörni a fent felvázolt ördögi körből.

Mivel a strukturális reform implicit ígéret arra, hogy a rövid távú áldozatok fejében a gazdaság szereplői hosszú távon kedvezőbb helyzetbe kerülnek, ezért a politikai ígéret hitelessége kulcseleme egy strukturális reformnak. Bizalmatlan környezetben éppen ez a kulcselem hiányzik, így azonban a lakosság nem áldozatnak, hanem egyszerűen kárnak tekinti a lépések rövid távú hatását (az áldozat minden magasztos tartalma nélkül). Ennek következtében ellenállnak, ami viszont azt eredményezi, hogy a strukturális reformok megfeneklenek, és az államnak az adóemelés eszközához kell nyúlnia, hogy az államháztartási deficitet csökkentse. Ez tovább erősíti az „élősködő” állam képét, az adóelkerülést, a járulékos körbe való menekülést, amit követ az adóelkerülés elleni küzdelem erősödése, ezzel együtt pedig a bürokratikus koordináció erősödése, ami legtöbbször a legtöbb embert foglalkoztató KKV-szektorra sújtja. Ennek következtében csökken a foglalkoztatás, növekszik az egyensúlytalanság és tovább lassul a növekedés. Ez a helyzet újratermeli, tovább erősíti a kezdeti bizalmatlanságot. Az előadó szerint ennek a környezetnek köszönhetjük, hogy ma Magyarországon a GDP 6%-át is eléri az adminisztrációs költségek, hogy Európában az egyik legalacsonyabb a foglalkoztatottság, hogy lelassult a konvergencia, sőt átcsapott divergenciába.

Felmerül a kérdés, hogyan sikerült Szlovákiának kitörnie a fenti ördögi körből? A változás háttéréből Györfly két fontos tényezőt emelt ki, egyrészt a meciari rendszer válsága

összefogást eredményezett, másodszor a második Druzinda-kormánynak sikerült elérnie a reformok kritikus tömegét. Ezek gyors eredményeket hoztak, így a lakosság 60%-a sikeresnek tekintette a reformokat, azaz sikerült áldozatként elfogadnia az azokkal járó nehézségeket. Természetesen bizonyos lépések Szlovákiában is ellenállást eredményeztek, ami a kormány leváltásához és bizonyos intézkedések visszavonásához vezetett, de a populista lépések ellenére az euró bevezetésének célja és a leegyszerűsített adórendszer megmarad.

Az előadó kiemelte az egyenes beszéd, a felelősség vállalása, az átlátható költségvetés és a bürokratikus terhek csökkentésének fontosságát a bizalomteremtésben és a helyzet megoldásában, hangsúlyozva, hogy egy sikertelen reformkísérlet több kárt okoz, mint hasznot, hiszen hitelteleníti az adott megoldást, amit így még egyszer már nem lehet bevezetni.

Muraközy László a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Karának Közgazdaságtan Tanszékének vezetője, egyetemi docense, *Állam és gazdasági szabadság* című előadásában két alapvető kérdésre kereste a választ. Egyrészt: hogyan függ össze a gazdasági szabadság az állam vagy az azt jellemző redistribúció mértékével; másrészről pedig azt vizsgálta, hogy miképpen lehet Magyarország, ami maga is egy túlsúlyos állammal küzd, a legszabadabb országok között.

Első körben az előadó megmutatta, hogy milyen módszerekkel, indexekkel próbálják mérni a gazdasági szabadságot, milyen tendenciák jellemzik a világot és benne a volt szocialista országokat. A három index (a Fraser Intézet *Economic Freedom of the World*, a Világbank *World Governance Indicators* és a Wall Street Journal *World Index of Economic Freedom*) tanulsága szerint a szabadság mértéke leginkább a pénzügyek és a hitelpiac területén növekedett az utóbbi évtizedekben, mind a világban, mind pedig a volt szocialista országokban. Bár a fejlettebb országok általában szabadabbak, és ugyan egy bizonyos szintig a szabadsággal együtt emelkedik az államháztartás relatív mérete, de ez a kapcsolat a legfejlettebbeknél már nem mutatható ki. Így az első kérdésre, miszerint összefér-e a nagyobb állam a gazdasági szabadsággal, az előadó válasza pozitív, bár rámutatott az országcsoportok közötti eltérésre, ezen belül pedig arra, hogy a fejlett országok között a relatíve kisebb állammal rendelkezőknél általában nagyobb a gazdasági szabadság, illetve, hogy az indexekben a kormányzati tényező javulása (általában méret csökkenése vagy korrupció csökkenése) rendszerint növeli a gazdasági szabadságot.

A második kérdésre, miszerint jogos-e, hogy Magyarország a gazdaságilag legszabadabb országok között szerepel, az előadó válasza inkább a negatív felé hajlott, amit a következő érveléssel támasztott alá: fontos, hogy a gazdasági szabadság összekapcsolódik a szabadság többi formájával (és igazából szétválaszthatatlan), azaz nem elegendő csak a gazdasági szabadságot vizsgálni. Magyarországon, ahogy ez már a tavalyi előadásban is elhangzott (*Muraközy 2007b*) az intézmények rossz köre működött az utóbbi 40 évben. *Kornai* (1993) alapján a piaci szocializmus nem koherens rendszer (hiszen túl sok a piac, a szabad döntés a szocializmushoz képest), de a mostani sem az, hiszen túl sok az állam a piacban. Ez utóbbi jellemző lehet magának a kifejlődésnek a következménye, hiszen míg a fejlett országokban előbb alakult ki a piac és csak később, ezen belül, erősödött meg az állami szerepvállalás, addig nálunk a rendkívül erős állam próbálta meg kifejleszteni a piacot, a spontán, szerves fejlődés hiánya pedig már önmagában okozhatja a problémákat. Ehhez hozzáadódik, ahogy *Hayek* (1991) rámutatott, hogy az állam paternalisztikus viselkedése elrontja, elkorcisosítja a szabadságot vagy annak gyakorlásának képességét a lakosságban (hogyan lehet szabad, akiről gondoskodnak?). Emiatt bár Magyarországon megvannak a formális intézményi keretei a szabadság gyakorlásának, azok mégsem „belakottak”. Az

eredmény a pannon „mutáns”, amiről nehéz eldönteni, hogy vajon életképes-e. Így viszont a végeredmény, hogy ma Magyarországon csak az állam igazán szabad, saját magát képtelen korlátozni és ismét felmerül az előző előadásokhoz hasonlóan a hitelesség kérdése.

Csak a jövőről, azaz az államháztartási reform lehetséges és kívánatos módjairól tartott előadást Bokros Lajos, a Közép-európai Egyetem tanára és vezérigazgatója a *Korszerű állam ígérete és követelményei Magyarországon* címmel. A célzottan értékalapú előadás háttérben meghúzódó *verseny és szolidaritás* mottó nem idegen az előadótól³. Bokros Lajos véleménye szerint – az előző előadóknak némileg ellentmondva – nem az állam mérete az igazi probléma, hanem az általa nyújtott rossz minőségű szolgáltatások, ami miatt az állampolgárok nagy része nem hajlandó fizetni adó formájában. Ez jelenik meg az egyre súlyosabb államháztartási deficitben és az államadósság növekedésében. Mindezek mellett a közjavakhoz való egyenlő hozzáférés sem biztosított. A nem egyenlő hozzáférés és a rossz minőségű szolgáltatás egyre inkább kihat a munkaerő minőségére, ami pedig a többi előadó által is említett potenciális növekedési ütemre hat, rontva a nemzetközi versenyképességünket és a tényleges EU-integráció esélyeit. Így a reform egyik legfontosabb feladata, hogy az állam hitelesen ígérje a közjavak minőségének javulását, ami párosuljon az egyenlő hozzáférés lehetőségének erősödésével.

Az oktatás, a gyógyítás és a nyugdíj reformja elengedhetetlen részei egy államháztartási reformnak, ezek a legégetőbbek és legfontosabbak. A *közoktatás* területén, mivel jól tervezhető a kereslet és így nem lép fel a közjavakat általában jellemző túlkereslet, ezért ajánlott a központi költségvetésből finanszírozott egyenlő fejkvóta. Fontos biztosítani a szabad iskolaválasztást, ami versenyre készítheti az iskolákat és így a minőség javulásához vezethet. Mivel a közoktatás célja az egyenlő lehetőségek megteremtése, ezért a minimális iskolaméret meghatározása is elengedhetetlen része ennek a reformnak. Ezzel szemben a *felsőoktatásban* nem tervezhető a létszám, ezen túl az egyetemeknek sokkal gyorsabban kellene reagálnia a munkaerő-piaci igények változásaira, ezért a reform első lépése az lenne, hogy az egyetemek megkezdik a náluk diplomázott hallgatók életútját követni, azaz sikerült-e elhelyezkedniük azzal a tudással, amit az egyetemen szereztek. Ilyen körülmények között a fejkvóta káros hatású, hiszen az egyetemeket a mennyiség növelésére ösztönözi és nem arra, hogy a munkaerőpiac igényeit kövesse, akár minőségben, akár létszámban. A reformnak mindenképpen magába kell foglalnia a létszámok korlátozását, az önköltséges rendszer kiterjesztését. A *nyugdíjrendszerben* a 1998-ban megkezdett reform folytatását ajánlotta Bokros, ami magába foglalná azt, hogy a felosztó-kirovó rendszer is átalakuljon járulék-meghatározott rendszerré, ami mellett kifejezetten káros lenne az állampolgári nyugdíj bevezetése, mivel az túl nagy csábítást jelentene a járulék elkerülésre. Végül, az *egészségügy* lehetséges reformjáról az előadó elmondta, hogy mivel ezt a közszolgáltatást jellemzi leginkább a végtelen kereslet, a költségrobbanás és az egyenlőtlen hozzáférés, ezért itt kellene leginkább erősíteni a járulékok és a járadékok közötti kapcsolatot. Szükségesek a biztosítók bekapcsolása a beteg és a kórházak közé, de úgy, hogy ne sértse az egyenlő hozzáférést, a verseny pedig mind a biztosítók, mind pedig a kórházak között biztosítva legyen (orvos versenyezzen a betegért), amihez szükséges, hogy a kórházak hiteles fenyegetésnek érezzék a csőd és a felszámolás lehetőségét.

Csak a kiadási oldal eddig vázolt átalakítása után lehet a Bokros szerint belekezdeni a bevételi oldal átalakításába, ahol a fő szempontoknak a bázis szélesítésének és az egyéni

³ Csak példaként lásd (Bokros 2004).

közvetlen hozzájárulások növekedésének kell lennie, azaz a kapocsnak a járulékek és a járadékok között, hiszen a szolgáltatások igénybevevője csak abban az esetben ellenőrizheti azokat és követelheti minőséget. Az előadó nem titkolta, hogy a fenti reformokon túl természetesen szükség lenne a közigazgatás, a munkaerőpiac, a szociális háló és a politikai rendszer egyes elemeinek (képviselők, választások, népszavazás) újragondolására is, de ezekre az idő rövidsége miatt nem akart, nem tudott kitérni.

Csaba László a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Kar és a Közép-európai Egyetem tanára *Az újfajta populizmus társadalmi és gazdasági gyökerei Közép- és Kelet Európában* címmel tartott előadást, amely nemzetközi kitekintést nyújtott a kiútkeresésben. A populizmus az előadó által felvázolt új formájában is a választói igények közvetlen kiszolgálását jelenti, de jelen formájában nem az állami újraelosztás kiterjesztésében, hanem a gazdasági növekedés túlpörgetésében jelenik meg, ami nem fenntartható, infláció növekedésével együtt járó és volatilisabb növekedési pályát eredményez.

Az előadó szerint a Balti államok, Szlovákia és Románia esetében jelenik meg az az új jelenség, hogy a növekedés felpörgését nem próbálja meg a fiskális politika meggátolni, sőt további adócsökkentésekkel és szabályozási feladatának elmulasztásával tovább erősíti azt. A problémát az jelenti, hogy nincs más szereplő, aki a túlhevült növekedést vissza tudná fogni, hiszen ezekben a kis országokban a monetáris politikának verbális intervenciókon túl alig van eszköze arra, hogy a belső keresletet befolyásolja. Különösen igaz ez az olyan országokban, ahol külföldi bankok miatt nem képes korlátozni a hitelezés felfutását. Az Európai Uniónak kevés közvetlen beleszólása van az egyes országok gazdaságpolitikájába, a globális tőkepiacok pedig egy tömbként kezelik ezeket az országokat, így csak akkor reagálnak egy-egy ország belső folyamataira, ha azok már nagyon erősen divergálnak a csoport értékeitől (minket már külön kezelnek). A növekedés abszolút középpontba állítása mellett az euró bevezetése már csak felesleges kalodát jelentene, ami gátolná a fiskális politikát abban, hogy az infláció kárára gyorsítsa a növekedés ütemét. Tehát, bár az euró bevezetését mint célt formálisan mindenki megtartotta (nem is igen tehetek mást), de az implicit gazdaságpolitika, a napi lépések mást mutatnak. A gond az erőltetett növekedéssel, hogy rövid távú szemléletet tükröz, hosszabb távon nem fenntartható és közben nem történnek meg azok a strukturális reformok, amik megalapozhatnák a fenntartható jövőbeli növekedést. Ezeket próbálják adócsökkentéssel kiváltani.

Segítette ennek a populista viselkedésnek az elterjedését, hogy az a politikai többség, akik között megvolt a konszenzus arról, hogy az Európai Unióba, csak úgy, mint az euróövezetbe, érdemes belépni, elerodálódott, és természetesen hiteltelemné vált a konszenzus is. A gazdasági viszonyok, a közpénzügyek is átláthatatlanok a fenti országokban, hiányzik a gazdaságpolitikai lépések hitelessége, és így tényleg lehet hinni az ingyen ebéd lehetőségében. Ezen felül a fogyasztás felfutását a korábbi időszak nélkülözése után nehezen és csak igen népszerűtlen lépésekkel lehetne korlátozni.

Összességében, Csaba László véleménye szerint az új populizmus ugyanolyan káros, mint a „rég”i, hiszen fő következménye a strukturális reformok elhalasztása vagy kiváltása, feltételezéseik szerint azonos hatású és természetesen mindig népszerű, adócsökkentéssel. Ennek a viselkedésnek a következménye feltételezhetően lassuló növekedés lesz, miközben pedig a folyamatos fizetésimérleg-deficit miatt ezek az országok fokozottan sebezhetőekké válhatnak a válságokkal szemben. Az Európai Unió önmagában nem jelent védelmet e viselkedés ellen, így nem teljesítette be azokat a várakozásokat, hogy készletét és lehetőséget nyújtson a további reformokhoz.

Király Júlia, a Magyar Nemzeti Bank pénzügyi stabilitásért felelős alelnöke, *A globális pénzügyek bizonytalansága és a lokális bizonytalanságok pénzügye* című előadásában a közelmúlt eseményeit elemezte. A likviditásbőség és a magas kockázatosság korát felváltotta a *subprime* válság, és kiderült, hogy XIX. sz. óta példátlan mértékű tőkeáramlás a sokkal is példátlan mértékben teríti szét a világban.

A „másodlagos frissességű” adósokra is kiterjedő hitelezési felfutás és az ingatlanárak emelkedése, majd zuhanása kitermelte az egyre gyakrabban bedőlő rossz hiteleket, amelyek hatásai tovább terjedtek egyik piacról a másikra. Az értékpapírosított és hibás módszertannal minősített „romlott” hitelek, amelyek esetében a bankok szinte már csak keletkeztettek és szétosztanak, többszöri átsomagolás után az egész pénzügyi rendszerben szétterjedtek. A rossz hitelek bedőlése elegendő volt ahhoz, hogy bizalmatlan légkör alakuljon ki, a mohóság helyét átvegye a félelem⁴ a piacokon. Ennek következtében első körben a bankközi piacok száradtak ki, viszont ha nincs likviditás, akkor nincs sem ár, sem érték. Alapvetően a bankrendszer generálta saját válságát a kockázatalapú verseny miatti laza hitelezési politikával.

Az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy mennyire különböző módon reagált a FED és az EKB a kialakult helyzetre. Míg a FED folyamatos kamatcsökkentéssel és egyre kreatívabb jegybanki eszköztárbővítéssel próbál likviditást juttatni a folyamatosan likviditáshiányos piacokra, és eközben az árstabilitás célja háttérbe szorul (és lehet, hogy megteremtik az alapjait a következő válságnak), addig az EKB továbbra is az inflációs célját hangsúlyozza, de amennyiben szükséges és jegybanki eszköztárbővítés nélkül tud, akkor juttat likviditást a piacnak. Annyi előnye azonban mindenképpen van az amerikai piacnak, hogy ott a legtöbb banki veszteség már napvilágra került, míg Európában ez a számviteli standardok különbségei miatt még évekig várható magára.

A válság magyarországi hatásait Király Júlia úgy foglalta össze, hogy bár hazai bankok anyaintézményei hivatalosan csekély mértékben érintettek a válságban, és így a közvetlen hatások is jelentéktelenek, ellenben a közvetett hatások, ezek közül is főleg a kockázati felár emelkedése egy egyébként is sérülékeny, éppen strukturális átalakulást megvalósítani igyekvő országot rendkívül nehéz helyzetbe hozhat. Emellett a közvetlen hatások közül az előadó kiemelte, hogy egy kis nyitott országot a kereskedelmi partnerek növekedésének lassulása is érzékenyen érinthet.

A felsőoktatás reformjához kapcsolódott Török Ádám, a Pannon Egyetem és a Budapesti Műszaki Egyetem tanárának *Versenyképesség a felsőoktatásban – felsőoktatás a versenyképességben* című előadása, amiben azt a problémát vetette fel, hogy mielőtt neki lehetne kezdeni a felsőoktatás átalakításának, fel kellene mérni a helyzetét (előbb a diagnózis, csak aztán a gyógyszer). A konkrét kérdés, amire előadásában választ keresett az előadó, hogy segítenek-e ebben a helyzetfelmérésben a különböző egyetemi rangsorok.

A rangsorok készítői abból a feltételezésből indulnak ki, hogy az egyetemek versenyeznek egymással: a hallgatókért, a piaci részesedésért és az erőforrásokért, és abból, hogy ez a verseny mérhető. Ezzel szemben maga a mérés nagyon sok módszertani problémát vet fel. Nehezíti a mérést, hogy a jobb szakmai teljesítményt nyújtó egyetem nem feltétlenül mutat jobb piaci teljesítményt is, azaz mi a célja mérésnek: tudományos teljesítmény szerinti rangsort akarnak összeállítani, esetleg a diplomák piaci értéke alapján rangsorolni, vagy a tanár/hallgató toborzásban elfoglalt versenypozíció alapján. Az igazi versenyképesség-

⁴ A „*gear and fear*” szójáték valójában visszaadhatatlan magyarul.

méréshez szükség lenne az input oldal (szellemi tőke, vagyon és támogatás) és az output oldal (kibocsátás, piaci részesedés) összekötésére. Az összes feltételnek a nemzetközi ranglisták általában nem felelnek meg, készítésüknél keverik az oktatási és kutatási minőséget, legtöbbször pedig hiányoznak a finanszírozásra és a piaci részarányra utaló mutatók. Igaz ez az előadó által bemutatott, és részletesen elemzett nemzetközi listákra is, mind a *Times Higher Education Supplement* listájára, ami nagyon nagy hangsúlyt fektet szakértői véleményekre, lehetőséget nyújtva ezzel önbeteljesítő jóslatokra, mind pedig a *Sanghaj Jiao Tong* listára, amiben a publikációs tevékenység és a Nobel-díjasok száma hivatott leírni a kutatási minőséget, nem koncentrálna az oktatási minőségére. Érdekes, hogy a nagy módszertani különbségek ellenére ezek a listák hasonló eredményekre jutnak, azaz az amerikai egyetemek vezető szerepét mutatják.

A magyar listák teljesen szembe mennek az amúgy sem túlságosan kiforrott módszertani szabályokkal és elsősorban input adatokra alapozzák a rangsort (FELVI, vagy az az alapján készült HVG rangsor), amelyek jelentős része vitatható. Ezek a rangsorok inkább lehetséges, anticipált, mint tényleges teljesítményt mérnek, és nagy jelentőséggel szerepel bennük a reputáció. Érdekes felvetés, hogy a listák készítésekor nem vizsgálták a felmerülő akkreditációs problémákat, ami minőségi problémákra utalna, akkor is, ha a rendszer maga túlbürokratizált. További problémát jelent, hogy keverednek az egyetemi és főiskolai karok, ami nehezíti a tisztánlátást. A Török Ádám által említett legnagyobb hiányosság viszont, hogy bár a magyar módszertani eltérések eleve megnehezítenék, de kísérlet sincs arra, hogy olyan listát építsenek, ami lehetővé tenne nemzetközi vagy regionális összehasonlítást.

Az előadásokat *Martin József Péter*, a Figyelő főszerkesztője által vezetett kerekasztal-beszélgetés követte, ahol a legnagyobb vitát és érdeklődést a 2007-es év eredményeinek értékelései, az egészségügyi reform további kilátásai, a sáveltörlés okai és következményei váltották ki.

Hivatkozások

- Bokros Lajos (2004): *Verseny és Szolidaritás. Bokros Lajos gazdasági programja*. Élet és Irodalom Kiadó, Budapest.
- Czeglédi Pál (2007): *Folyamatosság és változás a rendszerváltás előtt és után*. Közgazdasági Szemle, LIV. évf., április, 384–388.
- Györfly Dóra (2007): *A szocialista rendszer öröksége. Egyensúlyzavarok továbbélése és átalakulása*. In: Muraközy László (szerk.): *Fecseg a felszín és hallgat a mély. Tudatok és tudatalattik a gazdaságpolitikában*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 131–164.
- Hayek, Friedrich A. (1991): *Út a szolgáshoz*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991.
- Kornai János (1993): *A szocialista rendszer. Kritikai politikai gazdaságtan*. Heti Világgazdaság Kiadó Rt., Budapest.
- Muraközy László (szerk.) (2007a): *Fecseg a felszín és hallgat a mély. Tudatok és tudatalattik a gazdaságpolitikában*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Muraközy László (2007b): *Álmaink állama – államaink álma*. In: Muraközy László (szerk.): *Fecseg a felszín és hallgat a mély. Tudatok és tudatalattik a gazdaságpolitikában*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 80–130.

